



Rudolf Steiner Skolen i Nordsjælland

Kvistgård Stationsvej 2 A-B

3490 Kvistgård - Tlf. 49 13 96 87

www.steinerskolen-kvistgaard.dk

kontor@steinerskolen-kvistgaard.dk

GRAMMATIK I SKOLEN

For mange mennesker er grammatik et begreb, der overordentligt hurtigt flyger til i sand. Det er vel nok en skam!

Vi lærer vores modersmål gennem efterligning fra vi er ganske små, uden nogen tanke på grammatik. Instinktivt optager barnet det sprog, det hører omkring sig. I de første år i skolen beskæftiger vi os heller ikke væsentligt med grammatikken. Barnet skal opleve sproget, sanse ordene og i høj udstrækning bruge sproget aktivt. Men i niårsalderen, altså i 3. klasse, begynder eleverne at få en ny og ændret bevidsthed til sproget.

I danskundervisningen i 3. klasse kan man – når skabelsesberetningen er blevet fortalt, kunstnerisk bearbejdet og fordøjet – igen på et senere tidspunkt tage skabelsesberetningen op, men nu med henblik på grammatikundervisningen.

Børnene kan nu selv blive skabende og deltagende: det lysner, det skinner, det varmer og gløder, det hvirvler, det strømmer, det suser og bruser, det pibler, det hviner, det grynter og snadrer, det plasker, det kravler, det flyver og flakser...

Det er ord, som i særlig grad tiltaler børn i 3. klasse, og de kan blive ganske kåde af al den *aktivitet*, de egentlig selv iværksætter gennem deres sproglige formåen.

Vi følger også, hvordan Adam gjorde det, Gud Fader bad ham om: gav dyrene *navn*, så man vidste hvilke dyr, der var tale om!

Når Gud Fader på syvende dag betragter sit skaberværk, *med-føler* eleverne oplevelsen: Underfuldt! Visdomsfuldt! Hvor smukt og godt! Hvor mægtigt og stort! Hvor lille og sart!

Oplevelser fra deres egen hverdag følger børnene også med levende interesse:

Børnene oplever tydeligt, hvilken type ord, der henvender sig mest til dem selv. Det er alt det, de gerne vil – eller ikke vil: de vil snakke, de vil fløjte, de vil tegne, de vil lege, de vil høre historie, de vil have fri... de vil ikke rydde op, de vil ikke i seng, de vil ikke hjem, de vil ikke pakke sammen...

Er deres bedsteforældre lige så snakkesalige og omkringløbende som børnene er? Nej, der er bred enighed i klassen om, at bedsteforældrene er rolige og besindige. De gamle mennesker behøver blot afklaret at nævne tingene ved deres navn: himmel, jord, dag, nat, hus og hjem.

Forældrene står midt imellem det aktive barn og de reflekterende gamle mennesker. Mor og far er ofte stolte og glade: "Hvor er du dygtig! Så spændende det ser ud! Hvor opfindsomt! Sikken en fin tegning!" Men de kan også være bekymrede eller vrede: "Løb ikke så hurtigt! Vær nu ikke så vild! Så uforsigtig du dog er! Nu ikke altid så vrangvillig!" (Vi skelner endnu ikke mellem adjektiver og adverbier).

De tre store ordklasser er blevet oplevet, nu skal de beskrives og bearbejdes:

Udsagnsordene, som beskriver en handlende aktivitet, er *handleord*, *gøre-ord*, *aktivitetsord*, *viljesord* eller lignende. Disse viljesord kan skrives med den røde farve.

Navneordene beskriver nøgternt og objektivt genstandene omkring os. Med betragtede og afklaret ro navngives genstande. De beskriver et afsluttet, færdigt billede. De lidt kølige *tanke-* eller *navneord* kan være blå.

Tillægsordene virker ud fra deres natur meget farverige og levende, ofte med et subjektivt præg. Disse mere sjæleligt udtrykkende *føleord* kan være en glad gul.

Da jeg i 3. klasse arbejdede med grammatik nævnte vi først i fællesskab ord fra de tre grupper. Senere nævnte hvert enkelt barn egne eksempler, og først derefter blev ordklasserne øvet igen og igen på

mange forskellige måder. Eksempelvis satte vi i tre af klasseværelsets hjørner skilte op med betegnelserne "Navneord" (skrevet med blå), "Udsagnsord" (skrevet med rød) og "Tillægsord" (skrevet med gul). For at få bevægelsesaktivitet ind i undervisningen som et element, der altid virker belivende på især børn op til 10 år, løb hele klassen hen til det rette skilt, når et ord fra en af de tre grupper blev nævnt. Siden skulle hvert barn skrive et skønsomt udvalg af udsagnsord, tillægsord og navneord. Et barn blev stillet ved et skilt, sagde først navnet på næste "deltager" og nævnte derefter et ord fra sin liste. Det opråbte barn løb hen til den nævnte ordklasse samtidig med, at den første elev rendte tilbage til sin plads. Nu sagde barnet, der netop var kommet hen til sit ordklaseskilt, et nyt navn samt et ord – og på ny blev der skiftet plads. Alle elever var vågne, parate og opmærksomme og der blev øvet mange ord med glæde, lethed og forventning.

I 4. klasse kan arbejdet eventuelt gå videre med udsagnsordenes tider, tillægsordenes gradbøjning og forholdsordene. En lærer fra en norsk Steinerskole har berettet, hvordan han engang ville have eleverne i klassen til at rette deres opmærksomhed på forholdsordene. Men klassen havde opmærksomheden rettet mod noget helt andet: En pige havde sin vante liggende på bordet, hvor hendes medbragte kæledyr, en lille mus, opholdt sig. Men af lutter forfjamskelse over at befinde sig i så uvante omgivelser smuttede den ud af vanten og pilede omkring i klassen. Inden musen af samtlige elever i klassen var forsøgt fanget og bragt tilbage til sin plads i vanten, var megen tid gået tabt. Nej, ikke tabt – for nu kunne klassen skrive om begivenheden: Musen var **i** vanten, løb ud **af** vanten, ned **på** gulvet, **under** bordene, **mellem** stolene, **foran** skoene, **over** taskerne, hen **til** væggen **med** børnene **efter** sig, **ved** radiatoren, **bag** reolen, **mod** skabet osv. Sidenhen var eleverne altid i stand til at kende præpositioner, bedyrede læreren.

Har man ikke en fritløbende mus i klassen, må man tage sig til takke med at forestille sig eksempelvis et egerm i skoven: **Fra** gren **til** gren **med** halen **i** vejret, **op** og **ned ad** stammerne, **over** og **under** grenene, **ind mellem** bladene piler egermmor **på** lette fødder **ind til** ungerne **i** reden **med** nødder **i** munden.

I 5. klasse gælder det alle ordklasserne, og eleverne vil have gavn af at lære både de latinske og de danske betegnelser. Da jeg for nylig havde grammatik førte 5. klasse de grammatiske lovmæssigheder ind i en lille smuk (hånd)bog, hvor eleverne – ud over den systematiske oversigt – selv nævnte eksempler til alle ordklasserne. Det var således ikke en færdig grammatiklærebog, hvor alt var skrevet på forhånd, og eleverne bare skulle huske og forstå. Klassen blev opfordret til at skrive smukt, letlæseligt og overskueligt, da bogen skulle bruges lige til 12. klasse – og måske længere.

Vi var nu kommet gennem tre faser, hvor de første faser i nogle tilfælde lå flere år tilbage:

1. Oplevelse af grammatikkens kvaliteter gennem elevernes egne iagttagelser og egne eksempler. Dette kunne kaldes undervisningens viljesfase.
2. Det grammatiske stof bliver indøvet, gentaget, udvidet og bearbejdet, så man ånder naturligt med stoffet. Dette kunne kaldes undervisningens følelsesfase.
3. Det stof, der er tilegnet gennem de to første faser, udkrystalliseres i en klar og sammenhængende oversigt, gerne i et nøjagtigt skema. Dette kunne kaldes undervisningens tankefase.

Hvis man skal tale og udtrykke sig korrekt, er det nødvendigt at lære grammatik – men det er ikke derfor, vi lærer grammatik i skolen. Det kan muligvis læres lettere og hurtigere på et senere tidspunkt! Meningen med grammatikundervisningen er, at den skal kunne bruges som en bevidsthedsvækker, som en skoling i at skærpe bevidsthedens klarhed, hvor man går skridtet videre fra det umiddelbare og tågeagtige i det mindre barns brug af sproget til det mere vågne og afklarede. Gennem denne afklaring og objektivitet i sproget kommer der en afstand til det, vi selv udtrykker, og evnen til klart at udtrykke en sag udvikles.

I arbejdet med sproget kan det være frugtbart også at ånde ud med grammatikkens søster: *poesien*. I 5. klasse mødtes vi med hende i dette vers:

GRAMMATIKALSK NYTTEPOESI

SUBSTANTIV/NAVNEORD

Et navneord eller substantiv
er: et skab, en hund, et cykelstativ
samt sukker og fløde med mere.
Der findes utrolig mange flere!

PROPRIUM/EGENNAVN

Et proprium er et egennavn
som Olga, Afrika og København.

ARTIKEL/KENDEORD

Af artikler har vi kun *en* og *et*,
men hvilken, der bruges, er ej lige fedt.
Tænk, om vi sagde *en* hus og *et* ål,
det lyder jo ej som vort modersmål.
Formen *en* og *et* kaldes ubestemt,
og det er på dansk jo forholdsvis nemt.
Den bestemte artikel står sidst i ordet,
som stald-en, hus-et, bord-et.
På engelsk og tysk står artiklen først:
Das Mädchen, the woman, der Mann, the thirst.

ADJEKTIV/TILLÆGSORD

Men skal vi så til at beskrive tingen,
for helt uden egenskaber er ingen,
da må til adjektivet vi ty,
som hurtig og smart, gammel og ny.
Høj, højere, højest.
Lav, lavere, lavest.

PRONOMEN/STEDORD

Ham! Jer! Du
skal være stille nu!
Dig og mig og vi to
sejled' i en træsko.
Af pronominer er flere slags,
et par af dem vi nævner straks:
I ental jeg, du, han og den,
vi og de i flertal, min ven.
Stedord – det husker vi hele livet,
de står i stedet for substantivet.

VERBUM/UDSAGNSORD

Verberne udgør en mægtig stor klasse,
af former og tider der findes en masse.
Verber er spækket med aktivitet,
som gi'r dem en særegen kvalitet.
Ser – så – set, bager – bagte – bagt,
flyder – flød – flydt, siger – sagde – sagt
går – gik – gået; disse ord, kan du mærke,
er nogle af de udsagnsord, man kalder for de stærke.
De svage udsagnsord er de nemmeste at bøje,
med standard-endelserne går det helt uden møje.

INTERJEKTION/UDRÅBSORD

Av og pyt og ups og æh-bæh
er udråb vi bruger i ny og næ.
Hip-hip-hurra siges ofte ved fest,
denne interjektion råbes højt af hver gæst.

PRÆPOSITION/FORHOLDSORD

Et forholdsord eller præposition
det bruges i en situation,
hvor forhold til noget beskrives,
som eksempel kan disse ord gives:
Foran, under, over og bag.
På dansk er dette en enkel sag,
på tysk skal man først have lært,
hvad forholdsord ”styres” – og *det* er svært!

ADVERBIUM/BIORD

Om hvordan og hvornår,
hvorledes og hvor
fortæller en fået gruppe ord.
De hedder adverbier, bedst kendt som biord,
og denne flok ord er temmelig stor:
Desværre, således, hist og her
længe, alligevel, her og der.
Ser du en sætning, kan intet forstå,
men stønner og sukker og går helt i stå,
ser håbløst på ordet og kan ikke mer´,
når læreren spørger: Hvad er det der?
Så tag bare chancen og sid ikke stum,
men svar: Det er et adverbium!

KONJUNKTION / BINDEORD

Denne gruppe er ikke så stor,
den sammenbinder sætning og ord.

Det vigtigste ord vi nævner dog:
Konjunktionen og bindeordet *OG*

NUMERALE/TALORD

Numeraler er talord, og dem skal vi kende,
der findes så mange, det får aldrig ende.

Den første, den anden, en og to,
og nu må vi slutte, mens legen er go´

Agnete Fredslund – april 2009